

OD ISTOG PISCA

KIRKA

AHILOVA PESMA

MADLIN MILER

Prevela
Nevena Andrić

■ Laguna ■

Naslov originala

Madeline Miller

THE SONG OF ACHILLES

Copyright © 2012 by Madeline Miller

Translation copyright © 2021 za srpsko izdanje, LAGUNA

Mojoj majci Madlin i Nataniјelu

PRVO POGLAVLJE

OTAC MI JE BIO KRALJ I SIN KRALJEVA. BIO JE NISKOGRasta – kao gotovo svi mi – i građen kao bik, krupan u ramenima. Oženio se mojom majkom kad je ona imala četrnaest godina; sveštenica se klela da je plodna. Predstavljala je dobru priliku: bila je jedinica i bogatstvo njenog oca trebalo je da pređe u nasleđe mužu.

Tek na venčanju je shvatio da je slaboumna. Njen otac ju je marljivo krio pod velovima sve do ceremonije, a moj otac je pristajao na to. Čak i ako se ispostavi da je ružna, uvek ima robinja i mladih slugu. Kada su joj konačno skinuli veo, moja majka se, kažu, osmehnula. Po tome su i znali da je vrlo glupa. Neveste se ne osmehuju.

Kada me je rodila, on me je uzeo iz njenog naručja i dao me dojilji. Iz sažaljenja, babica je dala majci jastuk da drži umesto mene. Moja majka ga je zagrlila. Činilo se da ne primećuje zamenu.

Otac se brzo razočarao u mene: bio sam sitan, žgoljav. Nisam bio brz. Nisam bio snažan. Nisam umeo da pevam. Najbolje što se o meni moglo reći jeste da nisam bio bolešljiv. Prehlade i grčevi koji su morili moje vršnjake mene su zaobilazili.

Zbog ovoga je otac postao sumnjičav. Da mu nisu podmetnuli kakvo natprirodno, neljudsko biće umesto deteta? Posmatrao me je i mrgodio se. Ruka mi se tresla dok sam osećao njegov pogled na sebi. A tu je bila i moja majka, kojoj je vino iz usta curkalo po odeći.

U MOJOJ PETOJ GODINI dolazi red na oca da priredi igre. Ljudi se okupljaju, pristižu čak iz Tesalije i Sparte, a naše riznice se pune njihovim zlatom. Stotinu slugu radi dvadeset dana: utabava trkačku stazu i sklanja kamenje. Otac je rešen da priredi najbolje igre svog doba.

Najbolje pamtim trkače; nauljena tela, smeđa poput oraha, istežu se na osunčanoj stazi. Svi su na istom mestu: muževi širokih ramena, golobradi mladići i dečaci mišićavih, izvajanih listova.

Zaklali su bika; iznojio je i poslednje kapi krvi u prašinu i u zdele od tamne bronzе. Otišao je u smrt mirno, a to je dobro znamenje za predstojeće igre.

Trkači su okupljeni ispred podijuma gde otac i ja sedimo okruženi nagradama koje ćemo dati pobednicima. Tu su zlatne posude za mešanje vina, tronošci od kovane bronzе i jasenova koplja s vrhovima od dragocenog gvožđa. Ipak, istinska nagrada je u mojim rukama: venac od sivozelenih, sveže nasečenih listova, koje sam palcem uglancao do sjaja. Otac mi ga je predao nevoljno. Teši se ovako: treba samo da ga držim, ništa više.

Najmlađi dečaci, koji treba da trče prvi, čekaju – na pesku cupkaju s noge na nogu dok sveštenik ne klimne glavom. Tek što su počeli da rastu: oštre, tankovite kosti štrče im ispod zategnute kože. Među desetinama tamnih, čupavih temena za oko mi zapada jedna svetlija glava. Naginjem se napred da vidim. Kosa se na suncu blista poput meda, a u njoj se presijava zlato – prinčevska dijadema.

Niži je od ostalih i, za razliku od njih, još uvek detinje bucmast. Duga kosa vezana kožnom vrpcom žari mu se naspram

tamne, gole kože leđa. Kad se okrene, lice mu je ozbiljno kao u odraslog muškarca.

Kada sveštenik udari u zemlju, on se provlači između ras-krupnjalih tela starijih dečaka. Kreće se lako, a ružičaste pete samo sevaju, nalik na palacave jezike. On pobeđuje.

Dok mi otac uzima venac s krila i kruniše ga, ja piljim; naspram njegove svetle kose listovi deluju gotovo crno. Njegov otac Pelej dolazi po njega, ponosan i osmehnut. Pelejevo kraljevstvo je još manje od našeg, ali priča se da je oženjen boginjom, i njegov narod ga veoma voli. Moj otac mu zavidi. Njegova sopstvena žena je priglupa, a sin mu je prespor da bi se trkao čak i u najmlađoj grupi. Okreće se meni.

„Eto šta je sin.“

Bez venca, ruke su mi nekako prazne. Posmatram kralja Peleja kako grli sina. Dečak baca venac u vazduh i hvata ga. Smeje se, a lice mu je ozareno zbog pobeđe.

IZUZEV OVOGA, IZ SVOG tadašnjeg života pamtim samo rasute slike i gotovo ništa više: otac se mršti na prestolu; lepa igračka konj koju sam mnogo voleo; majka na plaži zagledana u Egejsko more. Pamtim kako je zabavljam tako što pravim žabice kamenjem po koži mora, *pljus, pljus, pljus*. Čini se da joj se dopadaju talasići, dopada joj se kako iščezavaju i more opet postaje staklo. Ili naprosto voli more. Na slepoočnici joj se bela zvezda blista poput kosti – taj ožiljak je stekla kada ju je njen otac udario balčakom mača. Nožni prsti joj proviruju iz peska u koji ih je zarila, a ja pazim da ih ne zakačim dok tražim kamenčiće. Biram jedan i pravim žabicu, zadovoljan što umem. To mi je jedino sećanje na majku i toliko je čarobno da sam skoro siguran da sam ga izmislio. Na kraju krajeva, ne bi ličilo na oca da nas pusti da provodimo vreme nasamo – njegov priglupi sin i još gluplja žena. I gde smo to? Ne prepoznajem plažu niti oblik obale. Toliko toga se otada desilo.

DRUGO POGLAVLJE

KRALJ ME JE POZVAO K SEBI. SEĆAM SE KOLIKO MI JE UŽASAN bio taj dugi put do beskrajne prestone dvorane. U njenom prednjem delu kleknuo sam na kamen. Neki kraljevi su imali prostirke da na njima kleče glasnici koji donose poduže novosti. Moj otac nije odobravao takve ćilime.

„Ćerka kralja Tindareja konačno je dorasla za udaju“, reče.

Prepoznao sam ime. Tindarej je bio kralj Sparte i vladao je plodnim jugom, ogromnim prostranstvima kakva je moj otac priželjkivao za sebe. Čuo sam i za njegovu ćerku – ako je verovatno glasinama, najlepšu ženu u našim krajevima. Njenu majku Ledu je, kako kažu, silom obljubio Zevs, kralj bogova, prerušen u labuda. Devet meseci kasnije njena materica izrodila je dva para blizanaca: Klitemnestru i Kastora, decu njenog smrtnog muža; i Helenu i Polideuka, blistave božanske labudiće. Ipak, bogovi su poznati kao loši roditelji; očekivalo se da će ih Tindarej sve posvojiti.

Na očeve novosti nisam rekao ništa. Meni to ništa nije značilo.

Otac se nakašlja, što glasno odjeknu u tihoj dvorani. „Bilo bi nam dobro da ona postane deo naše porodice. Otići ćeš i zaprosićeš je.“ U dvorani nije bilo nikog drugog, pa niko osim njega nije

čuo kako sam iznenađeno usisao dah. Ipak, znao sam da ne vredi govoriti mu koliko mi je sve to mučno. Otac je već ionako znao sve što bih mogao reći: imam devet godina, neprivlačan sam, verovatno neću izrasti u nešto naročito, i ne zanima me sve to.

Krenuli smo sutradan ujutru i poneli teške zavežljaje pune poklona i hrane za put. Pratnja nam se sastojala od vojnika u najboljim oklopima. Samog putovanja se ne sećam baš najbolje – išli smo kopnom, premda mi se predeli nisu urezali u pamćenje. Na čelu kolone moj otac je diktirao nova naređenja sekretarima i glasnici, koji su potom jahali u svim pravcima. Ja sam gledao dole, u kožne kajase, i palcem im gladio meku površinu. Nisam razumeo šta se očekuje od mene. To mi je bilo neshvatljivo koliko i očevi poslovi. Magarac se njihao pri hodu i ja sam se klatio s njim, srećan što mi bar to skreće misli.

Nismo bili prvi prosici koji su stigli u Tindarejevo utvrđenje. Štale su mu bile pune konja i mula i vrvele su od slugu. Činilo se da je otac nezadovoljan dočekom: video sam kako prelazi rukom po kamenu ognjišta u našim odajama i mršti se. Ja sam od kuće poneo igračku – konja kom se pomeraju noge. Podizao sam jedno kopito, pa drugo, i zamišljao da sam jahao njega, a ne magarca. Neki vojnik se sažalio na mene i pozajmio mi kockice. Čangrljao sam njima po podu dok nisam u istom bacanju dobio sve šestice.

Konačno je došao i taj dan, i otac je naredio da me okupaju i očešljaju. Naložio mi je da presvučem tuniku, a onda da je opet presvučem. Poslušao sam ga iako nisam video razliku između purpurne sa zlatnim i grimizne sa zlatnim. Nijedna mi nije prekrivala koščata kolena. Otac je izgledao moćno i strogo, a crna brada oštro mu je presećala lice napola. Dar za Tindareja je čekao, spreman: kupa od kovanog zlata, namenjena za mešanje vina, sa ugraviranom pričom o princezi Danaji. Zevs ju je, u vidu zlatne kiše, zaveo, i ona mu je rodila Perseja, ubicu Gorgone, kog je, od svih naših junaka, nadmašivao samo Herakle. Otac mi je dade u ruke: „Nemoj da nas osramotiš“, reče.

Čuo sam veliku dvoranu još pre nego što sam je video: stotine glasova odzvanjalo je između kamenih zidova, a pehari i oklopi su zveketali. Sluge su širom pootvarale prozore ne bi li ublažile buku; svaki zid su zastrle tapiserijama – beše to istinsko bogatstvo. Nikad ranije nisam video toliko ljudi pod istim krovom. Ne ljudi, ispravili su se. Kraljeva.

Pozvali su nas da se pridružimo skupu i posadili nas na klupe zastrte goveđim kožama. Sluge su se odšunjale i stopile se sa senkama. Očevi prsti zariše mi se u okovratnik, u znak upozorenja da se ne vrpeljim.

Prostorija je odisala ratobornošću – jer mnoštvo prinčeva, junaka i kraljeva nadmetalo se za jednu te istu nagradu – ali umeli smo da se pravimo civilizovani. Jedan po jedan su se predstavljali – ti mladići sjajne kose, uski u struku, u skupo obojenoj odeći. Mnogi su bili sinovi ili unuci bogova. O delima svakog od njih bila je spevana bar pesma-dve, ponekad i više. Tindarej bi svakog ponaosob pozdravio, primio darove i položio ih na gomilu u središtu dvorane. Svakog bi pozvao i da govori, da iznese prosidbu.

Moj otac je bio najstariji od svih posle čoveka koji se, kad je na njega došao red, predstavio kao Filoktet. „Heraklov sadrug“ šaputali su ljudi pored nas s potpuno razumljivim strahopoštovanjem. Herakle je bio najveći od svih naših junaka, a Filoktet mu je bio najbliži sadrug i jedini još preostao u životu. Kosa mu je bila seda, a debeli prsti sve sama tetiva do tetive; njihova žilava spretnost svedočila je da je čovek strelac. I zaista, časak kasnije je podigao najveći luk koji sam ikad video, od uglačane tisovine, s rukohvatom od lavlje kože. „Heraklov luk“, iznese Filoktet, „dat meni nakon njegove smrti.“ U našim predelima luk je inače predmet poruge, smatra se kukavičkim oružjem. Ipak, niko nije tako nešto mogao reći o ovom luku; pred snagom potrebnom da se on napne, svi smo se osećali sićušno.

Sledeći, očiju obojenih kao u žene, reče svoje ime. „Idomenej, kralj Krita.“ Bio je vitak, a kosa mu je padala do struka.

Na dar je doneo retko gvožđe: dvoseklu sekiru. „Simbol mog naroda.“ Njegovi pokreti podsećali su me na plesačice koje je moja majka rado gledala.

A onda je na red došao Menelaj, Atrejev sin, smešten na klupi pored svog gorostasnog, medvedolikog brata Agamemnona. Menelaj je bio zapanjujuće riđ, kao kovana bronza. Telo mu je bilo snažno, krupno i mišićavo, puno života. Doneo je bogat dar – divno obojenu tkaninu. „Premda gospi ne treba nikakav ukras“, dodade on sa osmehom. Lepo je to rekao. Želeo sam da i sam imam nešto domišljato da kažem. Od prisutnih, samo sam ja imao manje od dvadeset godina, i nisam bio božanskog porekla. Možda bi Pelejev plavokosi sin bio dorastao ovome, mislio sam. Ipak, njega je otac zadržao kod kuće.

Ređao se čovek za čovekom, i imena su počela da mi se mešaju u glavi. Pažnja mi odluta prema podijumu, na kom su – tek tada primetih – pokraj Tindareja sedele tri žene pod velovima. Piljio sam u bele tkanine preko njihovih lica kao da bih mogao nazreti žene ispod njih. Otac je želeo da se oženim jednom. Tri para šaka, lepo ukrašenih grivnama, mirno su im ležale na krilu. Jedna je bila viša od druge dve. Učinilo mi se da sam nazreo tamnu kovrdžu kako joj proviruje ispod vela. Helena ima svetlu kosu, prisetih se. To, dakle, nije Helena. Više nisam slušao kraljeve.

„Dobro došao, Menetije.“ Očevo ime me trže. Tindarej je gledao u nas. „Moje saučešće zbog suprugine smrti.“

„Žena mi je živa, Tindareju. Danas je moj sin došao da se oženi tvojom kćeri.“ Usledi tišina, u kojoj sam ja klečao dok mi se u glavi vrtelo od uskovitlanih lica svuda unaokolo.

„Sin ti još nije odrastao muškarac.“ Tindarejev glas mi se činio dalek. Ništa nisam mogao zaključiti iz njega.

„I ne mora biti. Ja sam dovoljno muževan za obojicu.“ Naš narod je inače veoma sklon takvim šalama, drskim i hvalisavim. Ipak, niko se ne nasmeja.

„Tako dakle“, reče Tindarej.

Kameni pod mi se usecao u kožu, a ipak se nisam mrdao. Bejah navikao da klečim. Tada mi je prvi put bilo drago zbog običaja koji su vladali u očevoj prestonoj dvorani.

U tišini, otac ponovo progovori. „Drugi su doneli bronzu i vino, ulje i vunu. Ja donosim zlato, a ovo je tek maleni deo moga blaga.“ Bio sam svestan divne zdele u svojim rukama, svestan da dodirujem likove iz priče: Zeusa koji se pojavljuje iz reke sunčevih zraka, iznenađenu princezu, njihovo sparivanje.

„Kći i ja smo ti zahvalni na tako dragocenom daru, premda je on za tebe ništavan.“ Kraljevi zažamoriše. Te reči su u sebi sadržale poniženje za nas, premda moj otac to nije razumeo. Lice mi se zažari.

„Helena bi bila kraljica u mojoj palati. Jer moja žena, kao što dobro znaš, nije sposobna da vlada. Moje blago nadmašuje imetak svih ovih mladića, a moja dela govore sama za sebe.“

„Mislio sam da je prosac tvoj sin.“

Na ovaj novi glas digoh pogled. Beše to prvi put da je taj čovek progovorio. Poslednji u redu, nehajno je sedeo na klupi, a kovrdže su mu se presijavale na svetlosti vatre. Na jednoj nozi je imao neravan ožiljak, šav koji mu je spajao tamnosmeđu kožu od pete do kolena, zavijao oko mišića lista i zarivao mu se u senke ispod tunike. Činilo se da je potekao od nekakvog noža, koji je zasekao uvis i ostavio za sobom krzave ivice; njihova je mekoća bila u suprotnosti s nasiljem koje je svakako ležalo u korenu svega toga.

Moj otac je bio ljut. „Laertov sine, ne sećam se da sam te pozvao da govoriš.“

Čovek se osmehnu. „Nije me niko pozvao. Prekinuo sam vas. Ali ne plaši se mojih upadica. Ja ovde nemam nikakve lične koristi. Govorim samo kao posmatrač.“ Pažnju mi privuče jedva primetan pokret na podijumu. Jedna prilika pod velom se promeškollila.

„Šta on to hoće da kaže?“ Otac se mrštio. „Ako nije ovde zbog Helene, zašto onda? Nek se vrati kamenju i kozama.“

Čovek diže obrve, ali ne reče ništa.

I Tindarej je govorio blago. „Ako je tvoj sin prosac, kao što kažeš, neka se onda sam predstavi.“

Bio je na mene red da progovorim, to sam čak i ja znao. „Ja sam Patroklo, Menetijev sin.“ Glas mi je bio piskutav i hrapav od ćutanja. „Došao sam da prosim Helenu. Otac mi je kralj i sin kraljeva.“ Nisam imao šta više da kažem. Otac mi nije dao nikakva uputstva, nije očekivao da će me Tindarej prozvati. Ustao sam i odneo posudu do gomile darova, pa je stavio, pazeci da ne padne. Okrenuo sam se i vratio se do klupe. Nisam posrtao ili se tresao, te se nisam ni obrukao, a ni reči mi nisu bile glupe. Pa ipak, lice mi je gorelo od stida. Znao sam kako izgledam u očima ovih ljudi.

Red prosaca – nesvesnih svega toga – pomeri se napred. Sada je na kolenima bio jedan ogroman, za glavu i grudi viši od moga oca, a pritom i širok. Iza njega su dvojica slugu držala divovski štit. Činilo se da štit stoji zajedno s njim, da učestvuje s njim u prosidbi, a sezao mu je od peta do temena; nijedan običan čovek ne bi ga mogao poneti. I nije služio za ukras: brazde i zaseci po ivicama svedočili su o bitkama. Ajant, Telamonov sin, kako se džin predstavio. Govorio je kratko i neposredno, ustvrdio da je Zevsov potomak i izneo sopstvenu silnu veličinu kao dokaz da još poseduje pradedinu naklonost. Na dar je doneo koplje od gipkog, divno obrađenog drveta. Kovani vrh blistao se na svetlosti buktinja.

Naposletku je došao red na čoveka sa ožiljkom. „No, Laertov sine?“ Tindarej se pomeri na sedištu kako bi se okrenuo prema njemu. „Šta jedan ravnodušni posmatrač ima da kaže o ovim zbivanjima?“

Čovek se zavalio. „Voleo bih da znam kako ćeš sprečiti one koji izgube da ti objave rat. Ili da objave rat srećniku koji postane Helenin muž. Vidim ovde petoricu ili šestoricu spremnih da skoče jedni drugima za grlo.“

„Tebi to kao da je zabavno.“

Čovek slegnu ramenima.

„Zabavna mi je ljudska glupost.“

„Laertov sin nas vređa!“ Ovo je rekao onaj gorostas Ajant, stisnutih pesnica velikih kao moja glava.

„Nikako, Telamonov sine.“

„A šta je onda posredi, Odiseju? Jednom nešto reci neuvi-jeno.“ Dotad nisam čuo Tindareja da govori tako oštro.

Odisej opet slegnu ramenima. „Ovo je opasna igra, bez obzira na blago i slavu koje si njome stekao. Svi ovde su dostojni, i oni to znaju. Nećeš ih se tako lako otarasiti.“

„Sve to si mi rekao i nasamo.“

Pored mene, otac se ukoči. *Zavera*. Nije samo njegovo lice u dvorani bilo ljutito.

„Istina. Ali sada ti predlažem rešenje.“ On podiže prazne šake. „Nisam doneo poklone i nemam nameru da se udvaram Heleni. Kralj sam, kao što neko reče, kamenja i koza. U zamenu za rešenje, tražim od tebe nagradu koju sam već imenovao.“

„Izloži rešenje i dobićeš je.“ Opet onaj jedva primetan pokret na podijumu. Ruka jedne žene trznula se na družbeničinoj haljini.

„Evo, onda. Smatram da treba pustiti Helenu da bira.“ Odisej zastade i sačeka da utihne mrmljanje puno neverice; u ovako nečemu žene se nisu ništa pitale. „Onda niko neće moći da krivi tebe. Ali mora da donese odluku sada, baš ovog časa, da se ne bi govorilo kako si je ti posavetovao ili joj dao uputstva. I...“ On diže prst. „Pre nego što izabere, svi prisutni moraju položiti zakletvu: da će poštovati Helenin izbor i da će braniti njenog muža od svih koji pokušaju da mu je otmu.“

Osetih komešanje u dvorani. *Zakletvu*? I to iz tako neuobičajenog razloga – da bi žena izabrala muža. Muškarci su bili sumnjičavi.

„Dobro, onda.“ Nečitljivog lica, Tindarej se okrenu ženama. „Helena, prihvataš li ovaj predlog?“

Njen divni duboki glas proneo se do svakog kutka dvorane. „Prihvatam.“ Samo to je rekla, ali bio sam svestan da su svi oko

mene uzdrhtali. Osetio sam to i sam, svejedno što sam bio dete; divio sam se moći ove žene koja, i pod velom, može da uzbudi čitavu dvoranu. Odjednom smo se prisetili glasina: da joj je koža zlatasta, a oči tamne i blistave poput glatkog vulkanskog stakla za koje smo plaćali maslinama. Tog časka je vredela koliko i sve ono blago u sredini dvorane, pa i više. Polagala je pravo čak i na naše živote.

Tindarej klimnu glavom. „Onda proglašavam da će tako i biti. Svi koji žele da se zakunu, uradiće to sada.“

Čuo sam gundanje, nekoliko poluljutitih glasova. Ali niko nije otišao. Helenin glas i veo koji se mreškao od njenog daha sve su nas opčinili.

Sveštenik kog su užurbano dozvali dovede do oltara belu kozu. Unutra, u kući, bila je mnogo primerenija od bika, iz čijeg bi grla krv mogla nezgodno šiknuti svud po kamenom podu. Životinja je umrla lako, i čovek je pomešao tamnu krv s pepelom čempresovog drveta iz ognjišta. U utihloj prostoriji zdela glasno zašišta.

„Ti ćeš prvi.“ Tindarej pokaza na Odiseja. Čak i jednom devetogodišnjaku bilo je jasno da je to prigodno. Odisej se već beše pokazao kao prevejan. Naši klimavi savezi opstajali su samo ukoliko nikome nije bilo dozvoljeno da bude mnogo moćniji od drugih. Video sam kraljeve kako se, širom prostori-je, zadovoljno smeškaju; neće se ni on izvući iz sopstvene omče.

Odisejeve usne se izviše u poluosmeh. „Naravno. Sa zadovoljstvom.“ Ipak, nagađao sam da to nije istina. Tokom žrtvo- vanja sam ga posmatrao kako se naginje unazad, u senke, kao da bi se najradije povukao u zaborav. Sada ustade i priđe oltaru.

„No, Helena“ – Odisej zastade, ruke napola ispružene prema svešteniku – „zapamti da se ja zaklinjem samo iz solidarnosti, a ne kao prosac. Ti nikad ne bi oprostila sebi ako bi izabrala mene.“ Govorio je šaljivo i izmamio malo raštrkanog smeha. Svi smo znali da neko tako prekrasan kao Helena verovatno ne bi izabrao kralja jalove Itake.

Jednog po jednog sveštenik nas je pozivao do ognjišta i na zapešćima nam ostavljao belege od krvi i pepela, koji su nas vezivali poput lanaca. Odrecitovao sam pred njim reči zakletve, ruke dignute tako da je svi vide.

Kada se i poslednji vratio na mesto, ustade Tindarej. „Sada biraj, kćeri moja.“

„Menelaja.“ Progovorila je bez oklevanja i sve nas zatekla nespremne. Očekivali smo napetost, neodlučnost. Okrenuh se ka riđokosom čoveku, koji ustade i ogroman osmeh rascepi mu lice napola. Od prevelike radosti on pljesnu ćutljivog brata po leđima. Posvuda naokolo je bilo gneva, razočaranja, čak i istinske tuge. Ipak, niko se nije mašio mača; na zapešću smo nosili gustu, sasušenu krv.

„Neka tako i bude.“ Diže se i Tindarej. „S radošću primam i drugog Atrejevog sina u porodicu. Dobićeš moju Helenu, baš kao što je tvoj vrli brat ranije uzeo moju Klitemnestru.“ On pokaza na najvišu ženu, kao da će ona možda ustati. Nije se ni pomerila. Može biti da ga nije čula.

„A šta je s trećom devojkom?“ Ovaj povik dopro je od jednog sitnog čoveka pored diva Ajanta. „S tvojom nećakom? Mogu li da dobijem nju?“

Ljudi se nasmejaše, srećni što je neko razvejavao napetost.

„Kasniš, Teukro.“ Odisej nadjača graju. „Obećana je meni.“

Nisam imao prilike da čujem dalje. Očeva šaka šćepala me je za rame i ljutito me povukla s klupe. „Završili smo ovde.“ Iste večeri smo krenuli kući i ja sam opet uzjahao magarca, sav ogrezao u razočaranje: nisam uspeo ni da nazrem Helenino lice, o kom su se tolike priče pričale.

Otac više nikad nije pomenuo to putovanje, i nakon povratka kući, događaji su mi se nekako čudno iskrivili u sećanju. Krv i zakletva, prostorija puna kraljeva – sve mi je delovalo daleko i blede, kao delo kakvog pesnika a ne nešto što sam proživio. Jesam li zaista klečao pred njima? I kakvu sam to zakletvu položio? Delovalo je besmisleno o tome i razmišljati, glupavo i neverovatno, kao sinoćni san kad dođe vreme ručku.

TREĆE POGLAVLJE

STAJAO SAM NA POLJANI. U RUCI SAM DRŽAO DVA PARA KOCKICA, koje sam dobio na poklon. Ne od oca, kom tako nešto nikad ne bi palo na pamet. Niti od majke, koja me povremeno nije ni prepoznavala. Nisam se sećao ko mi ih je dao. Neki kralj koji je dolazio u posetu? Kakav plemić koji je pokušavao da zadobije moju naklonost?

Bile su izrezbarene od slonovače, sa umecima od oniksa, glatke pod palcem. Bilo je pozno leto, a ja sam dotrčao iz palate i bio sam zadihan. Posle trka, dodeljen mi je čovek da me vežba u svim atletskim veštinama: pesničenju, borbi mačem i kopljem, bacanju diska. Ipak, šmugnuo sam od njega i sada sam bio sav ozaren od onog lakonogog uzbuđenja koje samoća izaziva u nama. Po prvi put za mnogo nedelja, bio sam sâm.

Onda se pojavio dečak. Zvao se Klizonim i bio je sin nekog plemića koji je često dolazio u palatu. Stariji, krupniji od mene, i neprijatno dežmekast. Opazio je odblesak kockica na mom dlanu. Ružno mi se iskezio i pružio ruku. „Da ih vidim.“

„Ne.“ Nisam hteo da ih pipa tim štrokavim debelim prstima. A bio sam kraljević, svejedno što sam bio mali. Zar nemam pravo bar na ovo? Ipak, plemićki sinovi behu navikli da ih slušam. Znali su da se moj otac neće umešati.

„Daj mi ih.“ Nije se potrudio ni da mi zapreti. Mrzeo sam ga zbog toga. Zavređujem valjda bar pretnju.

„Ne.“

On pođe napred. „Daj ih ovamo.“

„Moje su.“ Rešio sam da mu se oduprem. Škljocao sam zubima kao psi koji se otimaju oko ostataka s našeg stola.

Pružio je ruku da mi ih uzme i ja sam ga odgurnuo. Na moju radost, zateturao se. Ne dam ono što je moje.

„Ej!“ Bio je ljut. Ja sam bio veoma sitan; pričalo se da sam slabouman. Ako sad odustane, osramotio bi se. Crven u licu, on pođe na mene. I nehotice koraknuh unazad.

Tada se podrugljivo osmehnuo. „Kukavice.“

„Nisam kukavica.“ Podigao sam glas, a koža mi se zažarila.

„Tvoj otac smatra da jesi.“ Govorio je polagano, kao da se sladi tim rečima. „Čuo sam ga kad je pričao mom ocu.“

„Nije tačno.“ Ipak, znao sam da jeste.

Dečak mi priđe bliže. Podiže pesnicu. „Nazivaš me lažovom?“ Znao sam da će me udariti. Samo je čekao izgovor. Mogao sam zamisliti oca kako to izgovara. *Kukavica*. Stavih mu ruke na grudi i gurnuh iz sve snage. Naša zemlja je travnata, žitna. Kad padneš, uglavnom ne boli.

Tražim izgovore. Ujedno je to i zemlja kamena.

Glava mu tupo udari o stenu i ja videh kako je iznenađeno iskolačio oči. Tlo oko njega prokrvari.

Zurio sam, a grlo mi se stezalo od užasa zbog sopstvenog dela. Nikad ranije nisam video smrt ljudskog bića. Bikova da, i koza, pa čak i beskrvnu riblju borbu za vazduh. I viđao sam smrt na slikama, na tapiserijama, na crnim figurama naslikanim na našem posuđu. Ipak, ovo nisam video: samrtni ropac, grcanje i grebanje. Miris telesnih izlučevina. Pobegoh.

Nešto kasnije su me pronašli pokraj čvornovatih gležnjeva masline. Bio sam malaksao i bled, okružen sopstvenom povraćkom. Nisam znao gde su mi kockice – izgubio sam ih pri bekstvu. Otac je ljutito piljio naniže, u mene, zarozanih usana

između kojih su se videli žućkasti zubi. Mahnuo je rukom, i sluge me podigoše i unesoše me u kuću.

Dečakova porodica je zahtevala izgnanstvo bez odlaganja, ili smrt. Bili su moćni, a ono im je bio najstariji sin. Možda bi dopustili kralju da im spali polja ili im siluje ćerke, samo ako posle plati. Sinovi se, međutim, nisu smeli dirati. Zbog ovoga bi plemstvo diglo bunu. Svi smo znali pravila; držali smo ih se grčevito da bismo izbegli anarhiju koja je uvek bila na pragu. *Krvna zavada*. Sluge su izvodile znake protiv uroka.

Moj otac se celog života upinjao da sačuva kraljevstvo; ne bi ga stavio na kocku zbog nekoga poput mene kad je tako lako doći do naslednika i do materica koje bi ih izrodile. Stoga je pristao: izгнаće me, i ja ću biti posvojen u nekom drugom kraljevstvu. U zamenu za moju težinu u zlatu, neko će me već odgojiti. Neću imati roditelje, rodovsko ime niti nasledstvo. U naše vreme i smrt je bila bolja od toga. Ipak, otac je bio praktičan čovek. Moja težina u zlatu predstavljala je manji trošak od raskošne sahrane kakvu bi moja smrt zahtevala.

Tako sam kao desetogodišnjak postao siroče. Tako sam došao u Ftiju.

MAJUŠNA FTIJA, NE VEĆA od dragog kamenčića, bila je najmanja od svih naših kraljevina, smeštena u severnom kutku zemlje između obronaka planine Otride i mora. Njen kralj Pelej bio je ljubimac bogova: sam nije bio od božanske krvi, ali jeste bio pametan, hrabar, zgodan i retko ko se s njim mogao meriti u pobožnosti. Za nagradu, naša božanstva su mu ponudila morsku nimfu za ženu. To se smatralo najvećom počašću. Na kraju krajeva, koji smrtnik ne bi pozeleo da ode u krevet s boginjom i napravi joj sina? Božanska krv pročišćava našu blatnjavu vrstu, od prašine i ilovače stvara junake. A ova boginja je donosila sa sobom još i krupnije obećanje: suđaje su joj prorekle da će joj sin uveliko nadmašiti oca. Pelejeva loza bila je obezbeđena.

Ipak, kao i svi božanski darovi, i ovaj je imao dve oštrice; sama boginja nije bila voljna.

Svi su čuli priču o otmici Tetide, čak i ja. Bogovi su odveli Peleja do tajnog mesta gde je ona volela da sedi na žalu. Posavetovali su ga da ne gubi vreme na predstavljanje – ona nikad neće pristati na brak sa smrtnikom.

Upozorili su ga šta će se zbiti i kada je uhvati: jer nimfa Tetida je bila prevejana baš kao i njen otac Protej, lukavi starac iz mora, i znala je kako da pretoči sopstvenu kožu u hiljadu različitih oblića od krzna, perja i kože. I premda će ga kljunovi i kandže, zubi, krljušti i repovi sa žaokama šibati i grebati, Pelej ne sme da je pusti.

Pelej je bio pobožan i poslušan čovek i postupio je kako su mu bogovi naložili. Sačekao je da ona izroni iz škrljčanosivih talasa, kose crne i duge poput konjskog repa. Onda ju je šćepao uprkos žestokom otimanju i stezao je sve dok oboje nisu ostali iscrpljeni, zadihani i izgrebani od peska. Krv iz rana koje mu je nanela mešala se s mrljama izgubljenog devičanstva na njenim butinama. Njeno opiranje više nije bilo važno: oduzimanje nevinosti obavezuje isto koliko i bračni zaveti.

Bogovi su je primorali da se zakune kako će ostati sa smrtnim mužem bar godinu dana, i ona je odslužila svoje na zemlji; posmatrala je to kao nemilu dužnost, što je i bila, i bila je ćutljiva, mrgodna i nezainteresovana. Kada bi je šćepao, više se nije trudila da se izvija i opire. Umesto toga je ležala kruto i ćutke, vlažna i hladna kao ustajala riba. Njena nevoljna materica izrodila je samo jedno dete. Onog ćaska kada joj je kazna istekla, istrćala je iz kuće i zaronila u more.

Vraćala se samo da poseti dećaka, nikad iz ma kog drugog razloga, i nikad na dugo. Ostatak vremena dete su odgajali učitelji i dadilje, a sve je nadgledao Fenik, Pelejev najpouzdaniji savetnik. Da li je Pelej nekad zažalio zbog tog božanskog dara? Kakva obićna supruga bila bi presrećna što je pronašla muža blagog kao Pelej, s licem punim borica od smeha. Ali u očima

morske nimfe Tetide ništa nikad nije moglo da izbriše mrlju njegove prljave, smrtnićke prosećnosti.

KROZ PALATU ME JE vodio sluga čije ime nisam zapamtio. Moćda mi nije ni rekao kako se zove. Dvorane su bile manje nego kod kuće, kao da ih ogranićava skromnost kraljevstva kojim vladaju. Zidovi i podovi bili su od mesnog mermera, beljeg od onog na jugu. Naspram njegove beline stopala su mi se tamnela.

Ništa nisam nosio sa sobom. Ono malo mog imetka već su mi odneli u sobu, a zlato koje je otac poslao bilo je na putu za riznicu. Osetio sam neku ćudnu paniku kad su mi ga uzeli. Bilo je uz mene tokom ćitavog višenedeljnog putovanja i podsećalo me je da nešto vredim. Znao sam napamet ćega sve tu ima: pet pehara s graviranim noćicama, jedno teško, kvrgavo žezlo, ogrlica od kovanog zlata, dve ukrasne statue ptica i izrezbarena lira pozlaćenih ćivija. Ovo poslednje je – znao sam to – bilo varanje. Drvo je bilo jeftino i sveprisutno, a pritom i teško, i zauzimalo je mesto namenjeno zlatu. A ipak, lira je bila toliko lepa da se niko nije mogao buniti; bila je deo miraza moje majke. Dok smo jahali, ponekad bih zavukao ruku u bisage i milovao uglaćano drvo.

Pretpostavljao sam da me vode u prestonu dvoranu, gde ću kleknuti i izjaviti zahvalnost. Ipak, sluga je odjednom stao pored nekih sporednih vrata. Kralj Pelej nije tu, reće mi, pa će me primiti njegov sin. To me je uzrujalo. Dok sam jahao na magarećim lećima, uvećbavao sam revnosne reći koje ću izgovoriti, a na ovo nisam bio pripremljen. Pelejev sin. Još sam pamtio kako mu se venac tamneo u svetloj kosi i kako su mu rućićasti tabani sevali stazom. *Eto šta je sin.*

Ležao je polećuške na širokoj klupi postavljenoj jastucima, s lirom na stomaku. Lenjo je prebirao po žicama. Nije ćuo kad sam ušao ili je rešio da se ne osvrne. Tako sam poćeo da shvatam svoj novi poloćaj. Do tog trena sam bio princ, oćekivali su me i najavljivali moj dolazak. Sada sam bio nevaćan.

Načinih još korak napred, vukući noge, a on nakrivi glavu i zagleda se u mene. Za pet godina, otkako sam ga video, porastao je i više nije bio onako detinje punačak. Zijao sam, preneražen njegovom lepotom: tamnozelene oči, crte lica pravilne poput devojačkih. U meni se na to izrodi iznenadna, naprasna odbojnost prema njemu. Sam se ne bejah toliko promenio, a naročito ne nabolje.

Polusklopljenih očiju, on zevnu. „Kako se zoveš?“

Kraljevstvo mu je bilo veliko kao pola kraljevstva mog oca – kao četvrtina, kao osmina – i uz to sam ja ubio dečaka i prognali su me, a on i dalje ne zna ko sam. Stisnuo sam zube i odbijao da progovorim.

On ponovi, glasnije: „Kako se zoveš?“

Kada sam prvi put oćutao, preko toga se moglo preći; možda nisam čuo. Sad nije bilo tako.

„Patroklo.“ To ime mi je otac – brzoplet i pun nade – dao na rođenju, i sada mi je na jeziku ostavilo gorčinu. Značilo je „očeva čast“. Čekao sam da se on našali na tu temu, da smisli neku duhovitu pošalicu o mojoj sramoti. Nije to učinio. Možda je, pomislih, previše glup.

On se okrenu prema meni, na bok. Zalutala kovrdža od zlata malo mu je padala u oči; on dunu da je skloni. „Ja se zovem Ahil.“

Malo trznuh bradom uvis, tek da zna da sam ga čuo. Načas smo posmatrali jedan drugog. Onda on trepnu i opet zevnu; usta mu se razjapiše poput mačjih. „Dobro došao u Ftiju.“

Odrastao sam na dvoru i razumeo sam kad mi se stavi do znanja da treba da idem.

TOG POPODNEVA SAM SAZNAO da nisam jedini Pelejev posvojenik. Ispostavilo se da je kralj – inače ne naročito bogat – tuđih odbaćenih sinova imao u izobilju. Nekada davno je i sam pobegao od kuće, tvrdile su glasine, i važio je za velikodušnog prema

izgnanicima. Krevet mi je bio slamarica u dugačkoj sobi nalik na kasarnu, gde se koškalo ili izležavalo mnoštvo drugih dečaka. Sluga mi pokaza gde su mi stvari. Nekolicina dečaka diže glave i zapilji se. Sigurno mi se bar neki obratio, pitao me kako se zovem. Sigurno sam mu rekao. Oni se vratiše svojim igrama. *Niko bitan.* Kruto sam otišao do slamarice i sačekao večeru.

Negde u skrivenim dubinama palate neko je udario u bronzu: bio je to znak za večeru. Dečaci su ostavili igre i pokuljali u hodnik. Složena građevina ličila je na zećinjak, puna vijugavih hodnika i neočekivanih unutrašnjih prostorija. Gotovo sam se saplitaio o pete dečaka pred sobom, uplašen da ću zaostati i izgubiti se.

Prostorija za obedovanje bila je dugačka dvorana u prednjem delu palate, s pogledom na brežuljke u podnožju planine Otride. Bila je dovoljno velika da svi stanemo, i to višestruko; kralj Pelej je bio usrdan domaćin i voleo je goste. Posedasmo na hrastove klupe, za stolove izgrebane od zveckavih tanjira. Hrana je bila jednostavna ali obilna – usoljena riba i debeli komadi hleba posluženi sa sirom začinenim biljem. Mesa nije bilo – ni kozetine niti bikovine. To je bilo samo za kraljevsku porodicu ili praznike. Na drugoj strani prostorije, pri svetlosti lampi, opazih odsev svetle kose. *Ahil.* Sedeo je s grupom dečaka čija su se usta širila od smeha zbog nečega što je on rekao ili uradio. *Eto šta je kraljević.* Zurio sam naniže, u hleb od krupno mlevenih zrna, grub pod prstima.

Posle večere smo smeli da radimo šta hoćemo. Neki dečaci su se okupili u uglu i igrali neku igru. „Hoćeš ti da igraš?“, upita jedan. Kosa mu je još visila u detinjim kovrdžama; bio je mlađi od mene.

„Da igram?“

„Kocke.“ On otvori ruku i pokaza mi ih: kockice, izrezbarene od kosti, s kružićima od crne farbe.

Zapiljih se i ustuknuh. „Ne“, rekoah preglasno.

On iznenađeno trepnu. „Dobro.“ Slegnu ramenima i ode.

Te noći sam sanjao mrtvog dečaka, glave napukle poput jajeta od udarca o zemlju. *Došao je za mnom*. Krv se širi, tamna kao proliveno vino. Oči su mu otvorene, a usta počinju da se miču. Zapušim uši. Kažu da glasovi mrtvih imaju moć da oteraju žive u ludilo. *Ne smem ga čuti kako govori*.

Probudio sam se prestravljen i ponadao se da nisam naglas vrištao. S druge strane prozora zvezde, sitne kao bodovi iglom, bile su jedina svetlost; mesec nisam video. U tišini sam promuklo disao, a ležaj od trske tiho je šušкао poda mnom i tankim prstima mi grebuckao leđa. Prisustvo drugih dečaka nije mi pružalo utehu; mrtvi dolaze da se svete, bilo svedoka ili ne bilo.

Zvezde su se kovitlale i tamo negde mesec je mileo nebom. Kada su mi se oči opet, i protiv volje, sklopile, još me je čekao, sav krvav, lica bledeg poput kosti. Naravno da jeste. Nijedna duša ne želi da je pre vremena pošalju u večnu pomrčinu našeg podzemnog sveta. Izgnanstvo možda utoli gnev živih, ali ne može umiriti mrtve.

Probudio sam se krmeljiv, teških i otupelih udova. Ostali dečaci su jurcali oko mene i oblačili se za doručak, željni da dan što pre počne. Brzo se pročulo da sam čudan, i onaj mlađi dečak mi se nije više obraćao, ni u vezi s kockicama niti bilo čime drugim. Za doručkom su moji prsti gurali hleb između usana, a grlo je gutalo. Neko mi je sipao mleko. Popio sam ga.

Posle su nas odveli u prašnjavo, sunčano dvorište za obuku da se vežbamo u upotrebi koplja i mača. Tu sam osetio odistinski ukus Pelejeve dobrote: kao njegovi dužnici, i pritom dobro izvežbani, jednog dana ćemo mu biti valjana vojska.

Dali su mi koplje, jedna žuljevita ruka me je ispravila jer ga nisam dobro držao, pa me opet ispravila. Hitnuo sam i okrznuo ivicu hrasta, koji je služio kao meta. Učitelj je uzdahnuo i dodao mi drugo koplje. Prelazio sam pogledom po ostalim dečacima, tražio Pelejevog sina. Nije bio tu. Opet naciljah u hrast izrovašene, ispucale kore; iz brojnih uboda je tekla smola. Hitnuh.

Sunce se popelo visoko, a onda još i više. Grlo mi se sasušilo i postalo vrelo, izgrebano od prašine koja ga je pekla. Kada su nas učitelji raspustili, dečaci su mahom pobjegli na žal, gde se još meškoltio povetarac. Tamo su igrali kocke i trkali se, dovikujući šale na oštrom, iskrivljenom govoru severa.

Oči su mi bile teške i ruka me je bolela od jutrošnjih napora. Sedoh u kržljavi hlad neke masline i zapiljih se u okeanske talse. Niko mi se nije ni obratio. Bilo je lako ne obraćati pažnju na mene. Nije ovde bilo mnogo drugačije nego kod kuće, zapravo.

SUTRAŠNJI DAN JE PROTEKAO isto: jutro zamornog vežbanja, a onda dugo, samotno popodne. Noću se mesec srebrio, sve manji i manji. Zurio sam u njega sve dok ga nisam mogao videti čak i kad zažmurim – žuti polukrug, blistav u tami ispod kapaka. Nadao sam se da ću se tako osloboditi prizora onog dečaka. Naša boginja meseca je obdarena magijom i ima moć nad mrtvima. Mogla bi da odagna te snove ako bi htela.

Nije to učinila. Iz noći u noć dečak je dolazio, zapiljenih očiju i razbijene lobanje. Ponekad bi se okrenuo i pokazao mi rupu u glavi iz koje je visila meka moždana masa. Ponekad bi posegnuo prema meni. Probudio bih se, grcajući od užasa, i sve do zore zurio u tamu.